

Küreselleşme Sürecinde Yoksulluk: Türkiye’de ve Dünyadaki Perspektifi

Poverty in the Process of Globalization: Its Perspective in Turkey and in the World

Asst. Prof. Dr. Gülşen Sarı Gerşil (Celal Bayar University, Turkey)
Hülya Yeşilyurt (Celal Bayar University, Turkey)

Abstract

A country's wealth and poverty are opposite to each other, but they are two inseparable important elements. The more the subject how to increase the welfare of the country is important, the more the distribution of this welfare among country members, especially. Although the observed increase in global prosperity with 21st century in especial that adopted neo-liberal policies in all over the world has caused to further deepening of the phenomenon of poverty. This case has given rise that concept of the "Poverty" has been discussed intensively workers in manufacturing is important. So, issues of fair distribution of income and prevention of poverty should be handled as interdisciplinary, mainly including social policy. That socio-economic and political structure of societies are different has been complicated to have a common definition on the concept of poverty. The World Bank, based on the absolute poverty approach, has made a research to determine the poverty line in the world (by getting base the ones who reap a profit below \$ 1) and has determined that the poor class has remained in "minority" compared to world population. As it appears; more than half of the world population is below of the poverty line in reality. While seen daily increases in the welfare of the world countries, given the impression that poverty decreases does not reflect the reality. In this study, why poverty cannot be prevented besides causes of increase will be examined; this dangerous situation rapidly increasing in Turkey and in the world will be analyzed.

1 Giriş

Bir ülkenin refahı ve yoksulluğu, birbirine ters ancak birbirinden ayrılmaz iki önemli unsurdur. Yine ülke refahının nasıl arttırılacağı konusu ne kadar önemliyse, bu refahın ülke bireyleri, özellikle de üretimde çalışanlar arasında dağılımı bir o kadar önemlidir. Bu nedenle adil gelir dağılımı ve yoksulluğun önlenmesi başta sosyal politika olmak üzere disiplinler arası ele alınmalıdır.

Toplumların sosyo-ekonomik ve siyasal yapısının farklı olması, yoksulluk kavramı üzerine ortak bir tanımda bulunmayı zorlaştırmaktadır. Dünya Bankası, mutlak yoksulluk yaklaşımından yola çıkarak, dünyada (1\$'ın altında kazanç sağlayanları baz alarak) yoksulluk sınırını belirlemek üzere bir araştırma yapmış ve yoksul sınıfının dünya nüfusuna oranla "azınlık" ta kaldığını belirlemiştir.

Görülen o ki; dünya nüfusunun yarıdan fazlası aslında yoksulluk sınırının altındadır. Her geçen gün dünya ülkelerinin refahında artış görülürken, yoksulluğun azaldığı izlenimi uyandırılması, gerçeği yansıtmamaktadır. Tam tersi yoksulluk giderek artmaktadır. Bu çalışmada, yoksulluğun artış nedenlerinin belirlenmesinin yanı sıra neden önlenemediği incelenecek; Türkiye’de ve Dünya’da hızla artan bu tehlikeli durumun analizi yapılacaktır.

2 Genel Olarak Yoksulluk Kavramı Ve Türleri

2.1 Küresel Yoksulluk

Yoksulluk İnsanlık tarihinin en eski olguları arasındadır. Hemen hemen her dönemde ülkelerin en önemli sorunlarının başında yer almaktadır. Özellikle küreselleşmenin nimetlerinden faydalanan zengin ülkelerin, devletin sosyo ekonomik açıdan müdahalesinin olmaması gerektiği görüşleri ve neo liberal politikaları nedeniyle, yoksulluğun daha da derinleşmesini kaçınılmaz hale getirmiştir. Bu durum uluslararası örgütlerin yapmış olduğu araştırma raporlarında da açıkça görülmektedir. 1960’da, en zengin 20 ülkedeki kişi başına düşen GSMH, en yoksul ülkedekinin iki katı iken, 1995’de bu farklılık % 37 oranında artmıştır. Yani kalkınma uçurumu iki kat daha artmıştır. Bu bağlamda 80’den fazla ülke, 20 yıl öncesiyle karşılaştırıldığında, daha düşük kişi başına milli gelire sahiptir (Sengenberger, 2003.2).

Küreselleşmeden yararlar sağlayan gelişmiş ülkelerde dahi üzerinde düşünülmesi gereken belirsizlikler bulunmaktadır. Japonya on yıldır süregelen bir durağanlıktan kurtulmaya çalışmaktadır. Avrupa ülkeleri ise yavaş büyüme, kronik işsizlik, ücretlerde ve çalışma hayatına ilişkin kazanımlarda ciddi düşüş yaşamaktadır. Amerika ise, 1960’larda başlayan büyüme hızında son on yıldır ücretlerde meydana gelen aşınmayı engelleyememektedir (Şenkal, 2007, 145).

Küreselleşmenin aydınlık ve karanlık iki yüzü bulunmaktadır. Aydınlık yüzü, zenginlik ve refah iken, karanlık yüzünün sosyal politika ile ilgili olduğu söylenebilir. Küreselleşme ile toplumsal ve bölgesel eşitsizlikler daha da

derinleşirken, çalışan kesimin daha önce elde ettiği kazanımlar neredeyse “haksız talepler” olarak değerlendirilmektedir (Koray, 2001, 31). Küreselleşmenin tüm olumlu ve olumsuz boyutlarına rağmen, yeryüzünde tek bir küresel- toplum olduğunu ve bizim ”küresel bir köyde” yaşadığımız gerçeğini unutmamalıyız. Ancak beklide en önemli sorun yaşadığımız toplumun küreselleşmemesidir (Koray, 2000,3).

2.2 Yoksulluk Kavramına Yönelik Yaklaşımlar

Yoksulluk ülkelerin sosyo-kültürel yapılarına göre farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle yoksulluk kavramının tanımlanması oldukça güçtür. *Yoksul kavramı*, yeterli düzeyde parası olmayan veya konforlu bir şekilde yaşamak için gerekli olan araçlara sahip olmayan kişidir. *Yoksulluk kelimesi* ise, yaşamın gerektirdiği olanaklardan yoksun olma durumunu ifade etmektedir (Zengingönül, 2007). Çok boyutlu bir yapıya sahip olması nedeniyle, yoksulluğu tanımlayabilmek ve ölçebilmek kolay görülmele birlikte karmaşık ve zor bir olaydır (United Nations, 1997). Öncelikle yoksulluğu ortaya çıkaracak çok sayıda gösterge vardır. Örneğin, gelir ve tüketim seviyesi, sosyal göstergeler, gittikçe artan risklerle karşılaşma olasılığı gibi. Bu nedenle olaya farklı açılardan yaklaşmak mümkündür. Sosyal siyaset açısından yoksulluk, insan haysiyetine ve şahsiyetine yaraşır bir hayat düzeyinin altında, maddi yönden tam anlamıyla veya nispi olarak yetersiz olma durumudur (Seyyar, 2002).

Liberalizmin öncülerinden John Locke ve 17. yy. liberal kuramcılarının öncelikli olarak yoksulluk sorununa çözüm ararken, özel mülkiyet haklarını savunarak bunun yoksulları dışlamaması gerektiğini, sürdürülebilir yaşam hakkının sosyal düzenin güvenliği açısından gerekli olduğu ve bunun toplumun, yoksulların refahını sağlayacak bir artış yaratılmasıyla sağlanabileceği yaklaşımını ileri sürmüştür (Şenses, 2002). Yoksulluk sorununa, 18. ve 19. yy da sanayileşmeye dayalı kapitalizm damgasını vurmuştur.

Endüstrileşmeyle birlikte, işgücünün büyük oranda kırsal olması, kırsaldan kente göçün kırsalla bağı sürecek şekilde gerçekleşmesi ve bunun sağladığı destek mekanizmaları, kentte barınılabilecek, hemşehrilerin yaşadığı gecekondulu bölgelerinin oluşmasına neden olmuştur. Ancak bu desteklerin azalması ya da ortadan kalkmasıyla (ailelerin bütün olarak göçmesi, kırsalla bağı tamamen koparılma zorunda kalması, kırsal kaynakların azalması, gecekondulaşmanın arsa rantlarının yükselmesi nedeniyle imkânsızlaşması gibi) yoksulluk daha görünür bir hal almaya başlamıştır. Böylelikle geçici yoksulluktan kalıcılığa dönüşen bir yoksulluğa geçilmiştir (Şener, 2010)

Yoksulluğun tanımı yapılırken, üzerinde durulması gereken önemli bir nokta ise, yoksulluk sadece ekonomik ve sosyal kıstaslara göre değil siyasal ve kültürel kıstaslara göre de değişiklik göstermektedir. Yoksullukla ilgili kavramlar ışığında, yoksulluk türlerine de açıklık getirmek gerekir.

2.3 Yoksulluk Türleri

Mutlak Yoksulluk; Mutlak yoksulluk, “birey veya hanehalkının yaşamını sürdürebilecek asgari refah düzeyini yakalayamaması durumudur” (TÜSİAD, 2000). Bu yoksulluk biçiminde bireyin ihtiyaçlarını asgari düzeyde karşılayıp karşılamadığı esas alınmakta ve karşılayamaması halinde yoksul olarak kabul edilmektedir (Tokol ve Alper, 2014). Birinci dereceden yardıma muhtaç olarak algılanması gereken bu kişiler temel insani ihtiyaçlarını bile karşılayamamakta, hatta bu duruma düşen bir kişiye dışarıdan yardım edilmediği takdirde ölüm riskiyle karşı karşıya gelmesi de kaçınılmazdır. Mutlak yoksulluğun ortaya çıkarılması bireylerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan minimum tüketim ihtiyaçlarının belirlenmesidir. Bu düzey ulusal gelir düzeylerinden bağımsız olarak, 1\$’dan aşağı gelir düzeyine sahip olanların sayısı şeklinde belirlenmektedir (World Bank, 2000). Mutlak yoksullukta yoksulluk sınırı, gıda ve temel ihtiyaçlar temel alınarak belirlenmektedir.

Gıda Yaklaşımı: Dünya Bankası’nın çalışmasına göre bir insanın hayatta kalabilmesi için gerekli günlük kalori miktarı 2400 k/cal olup, bu kalori değerine karşılık gelen besin değerini alamayan kişiler yoksul olarak kabul edilmektedir (DPT, 2001). Tüm nüfus için önerilen kişi başına günlük alınması gereken kalori miktarı esas alınarak, bunun altında kalori alan fertler bir yoksulluk çizgisi oluştururlar. Bu gösterge eş zamanlı karşılaştırmalar için yoksulluk kavramını nesnel olarak yansıtsa da, bu yöntemin sakıncası, tüm nüfus için aynı kalori normlarının kullanmasıdır. Mutlak yoksulluk sınırının gıda harcamalarına ek olarak temel gereksinimleri de hesaplanabilir (İnsel, 2001).

Temel İhtiyaçlar Yaklaşımı: Temel ihtiyaçlar yaklaşımı, gıda yaklaşımına göre daha geniş bir yoksulluk tanımını esas almaktadır. Genellikle sadece gıda yaklaşımına göre belirlenen yoksulluk sınırı “açlık sınırı” olarak ifade edilirken, temel ihtiyaçlar yaklaşımına göre belirlenen ise, “yoksulluk sınırı” olarak ifade edilmektedir (Tokol ve Alper, 2014). Günümüzde bir çok az gelişmiş ülkelerde bu yaklaşım baz alınarak mutlak yoksulluk sınırı hesaplanmaktadır.

Görelî Yoksulluk; Görelî yoksulluk ise bireyin belirli yaşam düzeyine sahip olarak yaşamını sürdürebilmesi için gerekli mal ve hizmetleri karşılayacak gelir düzeyinin altında bir gelire sahip olmasıdır. Başka bir ifade ile nispi yoksulluk bireyin, toplumun ortalama refah düzeyinin altında bir gelire sahip olmasıdır (Es ve Güloğlu: 2009). Townsend nispi yoksulluğu kişinin temel ihtiyaçlarını mutlak olarak karşılayabilmesi fakat toplumun genel refah düzeyinin altında kalıp sosyal ve kültürel olarak topluma katılmasının engellenmesi şeklinde tanımlar. Bu tanıma göre nispi yoksullar, temel ihtiyaçlarını mutlak olarak karşılayabilen ancak kişisel kaynakların

yetersizliği nedeniyle toplumun genel refah düzeyinin altında kalan ve topluma sosyal açıdan katılmaları engellenmiş olan kişileri kapsamaktadır (Towsend 1985).

Gelişmekte olan ülkelerde mutlak yoksulluk yaygın iken gelişmiş ülkelerde buna çok fazla rastlanmamaktadır. Bu nedenle gelişmiş ülkelerde yoksulluktan bahsedildiğinde çoğu kez görel yoksulluk anlaşılmaktadır (Tokol ve Alper, 2014).

Objektif/ Subjektif Yoksulluk; Objektif yoksulluk; refah ölçütü olarak asgari ihtiyaç düzeyinin normatif yaklaşımla belirlenmesini ifade eder. Subjektif yoksulluk ise, bireylerin kendi tercihlerine göre oluşturdukları ihtiyaç bilişimini esas alarak öznel gerçekliği soyutlayan yaklaşımlardan uzaklaşmaktadır (Zengingönül, 2007). Subjektif yaklaşımın en önemli katkısı toplumun kabul edebileceği bir asgari hayat düzeyinin belirlenmesinde uzmanlar yerine bunu en iyi bilen fertlerinin görüşlerini dikkate almasıdır (Şenses, 2002). Diğer bir ifadeyle; yoksullar belirlenirken kişilerin kendilerini yoksul hissedip hissetmediği esas alınmaktadır.

İnsani Yoksulluk; Gelir yoksulluğunda, yoksulluk sınırı olarak bir asgari gelir ve tüketim düzeyi söz konusu iken; insani yoksullukta yaşam süresinin kısalığı eğitim ve sağlık hizmetlerinden yoksunluk, iş olanaklarından yoksunluk vb. temalar incelenmektedir.

İnsani gelişme ve insani yoksulluk kavramları temelde Amartya Sen'in "Yapabilirlikten Yoksunluk Yaklaşımı"na dayanmaktadır. 1998 yılı Nobel Ekonomi Ödülü sahibi olan Sen, "yapabilirlikten yoksunluk" ile yoksulluk ve kalkınma yaklaşımlarına yeni bir bakış açısı getirmiştir (Sam, 2008). İnsani gelişme kavramına, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), yoksulluk ve yoksulluğun ölçülmesi yaklaşımlarını genişleterek katkıda bulunmuştur. UNDP'nin 1997 İnsani Gelişme Raporu ile ilk defa "**İnsani Yoksulluk**" kavramını ortaya çıkarmıştır. İGR 1990 yılından bu yana UNDP tarafından her yıl yayımlanmaktadır. UNDP hazırladığı söz konusu raporlarda; insani gelişme kavramını, kişi başı gelir hesaplarının ötesine giderek insan kaynaklarının gelişimini insani insan yapan özgürlük, kişilik gibi unsurları ve insanın temel gereksinimlerine ulaşma düzeyini bir arada değerlendirmekte ve böylece kalkınma içindeki insanın rolünü ele almaya çalışmaktadır. Temel insan yeteneklerini sürdürebilecek olan mal, hizmet ve altyapıya -enerji, hijyen, eğitim, iletişim, içme suyuna- erişimin yokluğu ya da kısıtlanması yoksulluğun "insani" boyutu olarak nitelendirilmektedir (Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü, 2009).

İnsani gelişme; kişilerin seçeneklerini artırma sürecidir. Seçenekler sonsuz ve değişken olabilir. Ancak bu aşamada üç temel seçenek vardır: bilgi edinme, uzun ve sağlıklı bir yaşam, tatminkâr bir yaşam sürme, diğerleri ise siyasi özgürlük, insan hakları, öz saygılık vb. insani gelişme ile kişisel gelir yanında, kredi olanaklarına, kamu mallarına ve verimli üretim araçlarına erişim, akraba ve arkadaşlardan sağlanan transferler gibi insanların kaynaklara erişim düzeyinin bir bütün olarak değerlendirilmesini amaçlamaktadır. İnsani Gelişme Endeksi hesaplama yöntemi üç kritere dayanır. Refah standardı, eğitim standardı ve sağlık standardı olmak üzere üç kriter kullanılmaktadır. Refah standardı tatminkâr bir yaşam sürmeyi sağlayacak kaynaklara ulaşmaya, sağlık standardı uzun ve sağlıklı bir yaşama, eğitim standardı ise bilgi edinmeye karşılık gelmektedir.

3 Yoksulluğa Neden Olan Faktörler

Küreselleşme süreci ile birlikte rekabetin hızla artması ve neo-liberal politikaların tercih edilmesi evrensel bir sorun olan yoksulluğun daha fazla derinleşmesine yol açmıştır. Uluslararası kuruluşların yoksulluğun nedenleri ve çözümlerine ilişkin yoğun çabalarına rağmen tatmin edici bir çözüme ulaşılamamıştır. Yapılan araştırmalar yoksulluğun belli başlı nedenlerini ortaya koymaktadır;

Gelir Dağılımdaki Dengesizlikler; tarım sektöründen endüstri sektörüne geçişle birlikte; kırsal alanda önemli erozyonlar kaçınılmaz bir şekilde gerçekleşmiştir. Bu bağlamda kırsalda geçimini sağlayamayan insanların şehirlere akın etmesiyle birlikte şehirlerdeki istihdam düzensizliği, destekleyici sosyal ilişkilerin yetersiz olmasıyla birlikte sosyal bir problem olan yoksulluk belirgin hale gelmiştir (Buğra, 2005). Bu anlamda yoksulluk her ülkede görülmekle birlikte az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daha ciddi boyutlara ulaşmıştır (Şenses, 2003).

Bununla birlikte, yoksulluğun genel nedeni olarak; gelirin üretim faktörleri arasında dengesiz dağılımı toplumda yoksulluğa neden olabilir. Özellikle tekeller piyasalar, baskı gruplarının etkisi ve bölgesel farklılıklar gibi faktörler, kaynakların adil dağılımını etkiler ve toplumdaki mevcut yoksulluk sınıfının genişlemesine neden olur (Akçaçı ve Kocağ, 2012). Bu nedenle, gelir eşitsizliğine neden olan tüm faktörlerin aynı zamanda yoksulluğa da neden olduğu söylenebilir. Gelir dağılımının yapısı ve zaman içinde değişimi yoksulluk hakkında önemli işaretler vermekte ve bu söz konusu eşitsizliğin ülkenin artan refahının da eşitsiz dağılımına temel oluşturmaktadır. Küreselleşme sürecinde artan eşitsizlikler günümüzde yoksulluğun ulaştığı boyutların en önemli nedenidir (Danzinger ve Gottschalk, 1986).

Hanehalkı Büyüklüğü ve Yapısı: Türkiye'de iki veya daha fazla çocuk sahibi olan ailelerin yoksulluk riski diğer gruplara göre daha fazladır. Bu da göstermektedir ki hanehalkı fert sayısı arttıkça yoksulluk riski artmaktadır (Tüsiad, 2000). 2009 yılında hanehalkı büyüklüğü 3 veya 4 kişi olan hanelerde bulunan fertlerin yoksulluk oranı % 9,65 olurken, 7 ve daha fazla olan hanelerde fertlerin yoksulluk oranı % 40,05 olarak

hesaplanmıştır. 7 ve daha fazla kişiden oluşan hanelerden kentsel yerlerde oturanlar için yoksulluk riski % 25,21 iken kırsal yerlerde bu oran % 54,06'dır (Topgöl, 2013). Hanehalkının büyüklüğü kadar yapısı da yoksulluk açısından belirleyicidir. Yapılan çalışmalar özellikle tek ebeveynli yaşlı veya aile reisi kadın olan hanehalklarının diğerlerine oranla daha fazla yoksulluk riski taşıdığını göstermektedir (Tokol, 2014; Sapancalı,2005/3).

Çalışma hayatında kadınlara karşı ayrımcılığın söz konusu olması ve kadınların çocuk ve yaşlı bakımını üstlenmek zorunda kalmaları vb. nedenlerle daha az ya da elverişsiz işte çalışmaları hanehalkını yoksulluk riskiyle karşı karşıya bırakabilmektedir. Diğer yandan aile reisinin eğitim düzeyi, yaş faktörü, özürli ferdi vb. faktörler yanı sıra ailedeki çocuk, yetişkin ve yaşlı vb. nedenler yoksulluk açısından risk taşımaktadır.

İşgücü Piyasalarına Bağlı Nedenler: Bilgi toplumuna geçişle birlikte bazı mesleklerin kaybolması, işsizlik, esnek çalışma, kısmi süreli çalışma, kayıt dışı istihdam vb. işgücü piyasasına bağlı nedenler yoksulluk riskini arttırmaktadır. Marksist düşünceye göre, yoksulluğun temel nedeni olarak işçilerin emeğinin tam karşılığını alamamalarıdır. Kapitalist bir yapının sonucu olarak işçilerin çalışmaları sonucunda elde edilen gelirin büyük bir kısmı kapitalistlerin cebine girmektedir. Böyle bir gelir dağılımı işçi sınıfının çalışmasının karşılığını alamamasına ve yoksulluğa düşmesi sonucunu doğurmaktadır (Yıldırım, 2010). Çalışanlar arasında yoksulluğun nedenleri olarak belirtilen; düşük ücretler, kısmi süreli çalışmalar ve uluslararası rekabet, ücretler üzerinde ciddi bir baskı oluşmasına yol açmış ve işgücü piyasasında özellikle niteliksiz işgücünün durumu olumsuz etkilenmiştir (Şenses, 2002). Uluslararası şirketlerin rekabeti arttırmak amacıyla esnek çalışma biçimlerine geçmeleri formel işlere göre enformel ve güvencesiz düşük ücretlerle istihdamın artması ile bu tür çalışanlar için yoksulluk riskini de beraberinde getirmiştir.

Enflasyon: Yoksulluk açısından en önemli sakıncalardan biri de sabit gelirlilerin satın alma güçlerinin azalarak refah düzeylerinin düşmesi; yani enflasyondur. Özellikle düşük gelirli grupların enflasyon nedeniyle ciddi bir refah kaybı yoksullaşmaları anlamına gelmektedir. Gelirlerinin büyük bir kısmının tüketim için harcamalarına rağmen ihtiyaçlarının tamamını karşılayamama durumuna düşmeleridir.

Diğer Faktörler: Genel olarak, ülke yakınındaki savaşlar, ülke içinde yaşanan kargaşalar, genel ekonomik krizler, doğal afetler ve salgın hastalıklar vb. makro ölçekli olağan dışı gelişmeler yoksulluğu arttırmakla kalmadığı gibi bireysel veya hanehalkı düzeyinde yaşanan ani olumsuzluklar aile reisinin ölümü, uzun süreli hastalıklar vb. yoksulluğa sebep olmaktadır.

Yetersiz üretimin ve bunun doğal sonucu olan yoksulluğun nedenleri olarak; adaletsiz vergi sistemi, yüksek faiz ve rant ekonomisi, bireyler arasındaki yetenek farklılıkları, piyasada tekelleşme ve işsizlik gibi faktörlerde sayılabilir (Tireli ve Coşkun, 2009).

4 Türkiye’de Yoksulluk ve Boyutları

Türkiye’de yoksulluk algısı, kafamızı çevirip görebileceğimiz kadar somuttur. Ancak buna ilişkin kurumsallaşmış ve organik de olsa örgütlenmiş bir sosyal yapı bulunmamaktadır. Bunun en önemli nedenleri arasında son 20 yılda kentleşme olgusunda hızla artan bir mekânsal ayrışmanın göze çarpmasıdır. Ülkemizde yoksulluğun temel nedenleri arasında, uygulanan ekonomik ve sosyal politikaların başarısızlığı, yoksulluk sorununu gittikçe arttırırken gecekondularda yaşayan bireyler yanında aile kurumları ve toplumun tamamı bu olumsuz koşullardan paylarına düşeni almaktadırlar. Bunların başında, aile içi ilişkilerin olumsuz etkilenmesi, yetersiz beslenmeye dayalı fiziksel zayıflık ve hastalıklara yakalanma riskinin yüksek olması, suç işleme, alkol, sigara vb. kötü alışkanlıklar edinme, en temel ihtiyaçların bile karşılanamaması yetersiz eğitim vb. gelmektedir.

Türkiye’nin gelir dağılımı incelendiğinde belirgin bir adaletsizlik söz konusudur. Zengin ile yoksul arasındaki makasın son ekonomik kalkınma politikaları nedeniyle arttığı gözlenmektedir. Ulusal yoksulluk sınırına göre, yoksulluk oranları Türkiye’de 2008 yılında yapılan ankete göre; ulusal yoksulluk sınırının altındaki nüfusun %17,1’ den 2009 yılında bu oranın artarak % 18,1’e yükselmiş olmasıdır (The World Bank, 2014).

Yoksulluk göstergelerinin yöntem ve yaklaşıma bağlı olarak değişmesi, yoksulluk ölçüm yöntemlerinin irdelenmesini gerektirmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu da uluslararası platformdaki sürekli gelişmelerden söz ederek ülkemiz yoksulluk göstergelerinin yeniden değerlendirilmesi, harcamaya dayalı yoksulluk göstergelerinin ülkemizin sosyal ve ekonomik yapısını ortaya koyacak ve uluslararası karşılaştırmalara elverecek şekilde revize edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu konuda çalışmaların devam ettiği, çalışmalar sonuçlandırılıncaya kadar 2010 yılından başlayarak mutlak yoksulluk, harcamaya dayalı göreceli yoksulluk oranlarının yayınlanmayacağı duyurulmuştur (TÜİK, 2012).

2011 yılında ülkemizde, kişi başına günlük olarak Satın Alma Gücü Paritesi (SGP)’ye göre 2,15 \$’ın yoksulluk eşiği olarak temel alınması durumunda yoksul fert oranı %1,4’e gerilemiştir. Bir önceki yılda aynı ölçüte göre, yoksul olan fert oranı % 2,1 iken bu yıl %33,33 oranında bir azalış göstermiştir. Uluslararası yoksulluk çalışmalarında kullanılan ölçüt olan 2,15 \$ ve 4,3 \$’ın aslında değer olarak birbirine olan oranı 2 iken, bir başka ifade ile 4,3 \$’ın 2,15 \$’lık yoksulluk eşiği değerinin iki katı kadarken, ülkemiz genelinde yoksul fert oranına yapmış olduğu etki dikkati çekmektedir. Yoksulluk eşiğinin ülke genelinde 4,3 \$ olarak alınması durumunda

yoksul olan fert oranı 19,93 kat artış göstermektedir. Bu sonuca göre ülkemizdeki fertlerin %2,65'inin günlük olarak yapmış olduğu harcamanın 4,3 \$'ın altında olduğunu söylemek de mümkündür (Tablo 1).

Yöntemler	Fert yoksulluk oranı (%)										
	2002	2003	2004	2005	2006	2007 (*)	2008	2009	2010	2011	2012
TÜRKİYE											
Kişi başı günlük 2,15 \$'ın altı ⁽¹⁾	3,04	2,39	2,49	1,55	1,41	0,52	0,47	0,22	0,21	0,14	0,06
Kişi başı günlük 4,3 \$'ın altı ⁽¹⁾	30,30	23,75	20,89	16,36	13,33	8,41	6,83	4,35	3,66	2,79	2,27
KENT											
Kişi başı günlük 2,15 \$'ın altı ⁽¹⁾	2,37	1,54	1,23	0,97	0,24	0,09	0,19	0,04	0,04	0,02	0,02
Kişi başı günlük 4,3 \$'ın altı ⁽¹⁾	24,62	18,31	13,51	10,05	6,13	4,40	3,07	0,96	0,97	0,94	0,60
KIR											
Kişi başı günlük 2,15 \$'ın altı ⁽¹⁾	4,06	3,71	4,51	2,49	3,36	1,49	1,11	0,63	0,57	0,42	0,14
Kişi başı günlük 4,3 \$'ın altı ⁽¹⁾	38,82	32,18	32,62	26,59	25,35	17,59	15,33	11,92	9,61	6,83	5,88

(1) 1 \$'ın satın alma gücü paritesi (SGP) üzerinden karşılığı olarak karşılığı olarak 2002 yılı için 0,618 TL; 2003 yılı için 0,732 TL; 2004 yılı için 0,780 TL; 2005 yılı için 0,830 YTL, 2006 yılı için 0,921 YTL, 2007 yılı için 0,926 YTL, 2008 yılı için 0,983 YTL, 2009 yılı için 0,917 TL, 2010 yılı için 0,990 TL ve 2011 yılı ve 2012 için de 1,004 TL kullanılmıştır.

(*) 2007 yılından itibaren yeni nüfus projeksiyonları kullanılmaktadır.

Tablo 1. Yoksulluk sınırı yöntemlerine göre fert yoksulluk oranları *Kaynak: TÜİK, 2011 Yılı Yoksulluk Çalışma Sonuçları*

2012 yılında, 2002 yılından bu yana gözlemlenen eğilimin hala geçerliliğini koruduğu ve günlük SGP'ye göre 2,15 \$'ın baz alındığı yaklaşıma göre kırsal kesimdeki yoksulluk oranı kentsel kesim yoksulluk oranınının 21,00 katı daha yüksek iken, günlük yoksulluk eşiğinin 4,3 \$ olması halinde de kırsal kesimdeki yoksul fert oranı kentsel kesimdeki yoksul fert oranından 7,27 kat daha yüksektir. Kentsel kesimde her onbin kişiden ikisinin günlük harcaması 2,15 \$'ın altında iken, kırsal kesimde her bin kişiden 4'ünün günlük harcaması 2,15 \$'ın altındadır. Yoksulluk eşiğinin SGP'ye göre 4,3 \$'a çıkarılması halinde kentsel kesimde her onbin kişiden 9'unun günlük harcaması, kırsal kesimde de her yüz kişiden 6'sının günlük harcaması 4,3 \$'ın altındadır (Tablo 1).

Genel olarak değerlendirdiğimizde Türkiye'de yoksulluğu tetikleyen unsurlar: işsizlik, yoksul bireyin özellikleri, ülkede yaşanan ekonomik krizler, bireyler arasındaki gelir dağılım dengesizlikleri, sosyal güvencesizlik ve çeşitli ekonomik politikalar, yolsuzluklar, kayıt dışı ekonomi vb.' dir. Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de yoksulluk profilini belirlemek, birden fazla kıstası göz önünde bulundurmakla mümkündür. Ülkemizde var olan yoksul kesimin profilini belirlerken bireyden kaynaklı sebeplerin yanında dış etmenler de etkili olmaktadır. Fertlerin yaşı, cinsiyeti, öğrenim ve çalışma durumu gibi kendinden kaynaklı olabileceği gibi, doğal afetler, zorunlu göç vb. dış etmenlerden kaynaklı yoksulluğa rastlamak mümkündür (Sosyal Hizmet Uzmanı, 2014).

5 Küresel Yoksulluk ve Boyutları

Küreselleşme süreci ile birlikte yoksulluğun hızla artması; Birleşmiş Milletlerin Kalkınma Programları, Dünya Bankası'nın Raporları, OECD Raporları uluslar üstü disiplinler tarafından yoksulluğa ilişkin araştırmaların derinleştirilmesi ve boyutlarının belirlenerek çözüm yollarının aranmasını hızlandırmıştır.

Günümüzde dünya nüfusunun %10'u toplam dünya gelirinin yüzde yetmişten fazlasını oluşturmaktadır. Altı milyar iki yüz milyona sahip dünya nüfusunun 2,5 milyarı – yaklaşık yarısı günlük 2\$ yoksulluk sınırının, 1 milyarı – yaklaşık altıda biri günde 1\$ yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Yoksullukla birlikte ülkeler ve bölgeler arasındaki eşitsizliğin boyutları da giderek artmaktadır. Ortalama olarak yoksul ülkeler zengin ülkelerden daha yavaş büyüme oranına sahip olduğu için ülkeler arasındaki makas giderek artmaktadır. 1960 yılında en zengin 20 ülkenin geliri, en fakir 20 ülkenin gelirinden 18 kat fazla iken, 1995'te bu oran 37 ile yaklaşık ikiye katlanmıştır (Arpacioğlu ve Yıldırım, 2011). Bu da göstermektedir ki; insanlığın dörtte birini oluşturan sanayileşmiş kesim, dünya zenginliğinin %85'ini elinde tutmaktadır.

Küreselleşme süreciyle birlikte, gelirler arasındaki fark, hem toplumların farklı sınıfları arasında, hem de ülkeler arasında gittikçe açılmaktadır. Bir başka ifadeyle ekonomik küreselleşme sürecinin yarattığı kazançların ve kayıpların paylaşımı bölgesel bloklar, devletler, şirketler, toplumlar ve bireyler arasında adaletli gerçekleşmemektedir (Selamoğlu, 2000).

İnsani gelişmeyi, sağlık ve eğitim gibi gelişmenin ekonomik olmayan göstergelerini de dikkate alarak, insani gelişme endeksi ile ölçen 2013 İnsani Gelişme Raporuna (Tablo 2) göre; çok yüksek insani gelişmeye sahip ilk 5 ülke; Norveç, Avustralya, ABD, Hollanda, Almanya. Yüksek insani gelişmeye sahip ilk 5 ülke; Bahreyn, Bahamalar, Rusya, Uruguay, Karadağ. Orta düzey insani gelişmeye sahip ilk 5 ülke; Tonga, Belize, Dominik Cumhuriyeti, Fiji, Samoa. Düşük insani gelişmeye sahip ilk 5 ülke; Kongo Cumhuriyeti, Solomon Adaları, Sao Tome ve Principe, Kenya, Bangladeş (Undp, 2014a). Türkiye ise insani gelişme endeksi sıralamasında; yüksek insani gelişme endeksinde 0.722 endeks değeri ile 90.sıradadır. Bu da göstermektedir ki; Beyaz Rusya, Karabağlar, Bulgaristan, Kazakistan, İran, Azerbaycan, Ermenistan'ın gerisinde; Sri Lanka, Cezayir, Tunus gibi

ülkelerin üstündedir. Ancak UNDP'nin 2010 verileri ile karşılaştırıldığında 2012 de 0.007 indeks artışı göstermektedir (Undp, 2014b).

Çok Yüksek Düzey	Yüksek Düzey	Orta Düzey	Düşük Düzey
Norveç	Bahreyn	Tonga	Kongo Cumhuriyeti
Avustralya	Bahamalar	Belize	Solomon Adaları
ABD	Rusya	Dominik Cumhuriyeti	Sao Tome ve Principe
Hollanda	Uruguay	Fiji	Kenya
Almanya	Karadağ	Samoa	Bangladeş

Tablo 2. İnsani Gelişmişlik Açısından Ülkeler *Kaynak: UNDP, the 2013 Human Development Report*

Gelirdeki artış farklılıkları yoksulluk azalmasını doğrudan doğruya etkilemektedir. Temel şartlar altında, nüfus artmaya devam ettikçe ve 2030 'da muhtemelen 130 milyondan fazla yoksul insanın olacağı Hindistan'da nüfus hala yüksekken, gelir yoksulluğu Çin' de neredeyse ortadan kaybolmuş fakat sahra altı Afrika' da çok az miktarda azalma göstermektedir. Hızlandırılmış ilerleme durumunda, yoksul insan sayısı çok hızlı düşmektedir ve bazı ülkelerin bölgelerinde neredeyse kaybolmaktadır. Esas olarak 2050'ye kadar yoksulluğu azaltmak iddialı politika ölçütlerine bağlıdır (Tablo 3).

Region or Country	2010	2020	2030	2040	2050, base case	2050, accelerated progress
Arab States	25	19	17	16	17	1
EastAsia and the Pacific	211	74	42	29	29	9
China	94	13	5	1	1	0
Europe and Central Asia	14	2	3	3	4	1
Latin America and the Caribbean	34	29	26	27	32	13
South Asia	557	382	243	135	81	13
India	416	270	134	53	21	2
Sub-Saharan Africa	371	333	297	275	267	60
World	1212	841	627	485	430	96

Not: Aşırı yoksulluk satın alma gücü paritesi 1,25 \$ bir gün olarak tanımlanır.

Tablo 3. Seçilmiş bölge ülkelerinin, günümüz ve ileriye dönük tahmini aşırı yoksul kişi sayısı 2010-2050(milyon) *Kaynak: Uluslararası Vadeli (2013) için Pardee Center tabanlı HDRO hesaplamaları*

Dünyada yoksulluğun dağılımı uluslararası karşılaştırmalarda kullanılan mutlak yoksulluk sınırı olan kişi başına günde 1.25\$ ve 2\$a göre dünyadaki yoksulluğun dağılımı gösterilmektedir. Her iki sınıra göre dünyada yoksulluğun en yaygın olduğu bölgeler Güney Asya ve Sahra Altı Afrikası iken, yoksulluğun en düşük olduğu bölgeler ise Avrupa ve Merkez Asya olarak görülmektedir (Tablo 4).

Coğrafi Bölgeler	Satın alma gücü paritesine göre günde 1.25 \$'ın altında gelir elde edenler (%) 2010	Satın alma gücü paritesine göre günde 2\$'ın altında gelir elde edenler (%) 2010
East Asia & Pacific	12.5	29.7
Europe & Central Asia	0.7	2.4
Latin America & Caribbean	5.5	10.4
Middle East & North Africa	2.4	12.0
South Asia	31.0	66.7
Sub-Saharan Afrika	48.5	68.9

Tablo 4. Dünyada Yoksulluk *Kaynak: World Bank*

Küresel zenginlik bilişim ve teknolojik beceriler gibi insani koşullar son 21.yüzyılda inanılmaz ilerleme göstermesine karşın yoksulluğun şiddetle artması; küresel kazanımların eşit dağılmadığının bir göstergesidir. En zengin 20 ülkenin ile en fakir 20 ülke geliri arasındaki farkın son 40 yılda ikiye katlamıştır (Taş ve Özcan, 2012).

En Yoksul 10 Ülke	Kişi Başı Milli	En Zengin 10	Kişi Başı Milli Gelir \$
Malavi	830	Norveç	58500
Togo	820	Singapur	46940
Mozambik	770	ABD	46870
Sierra Leone	750	İsviçre	46460
Orta Afrika Cum.	730	Hong Kong	43960
Nijer	680	Avusturya	37680
Eritre	630	İrlanda	37350
Brondi	380	Danimarka	37280
Liberya	300	Kanada	36220
Kongo Dem. Cum.	290	Finlandiya	35660

Tablo 5. Kişi Başına Düşen Milli Gelir Düzeyleri Bakımından Dünyanın En Yoksul ve En Zengin 10 Ülkesi (Kişi Başına Düşen GSMH (\$), 2008, Satın Alma Gücü Paritesi İle). **Kaynak:** World Bank, World Development Report 2010.

Tablo 5’den de anlaşılacağı üzere dünyanın en yoksul ülkelerinde kişi başına düşen GSMH 1000 doların altındadır. Dünya Bankası verilerine göre 2008 yılı itibariyle dünyanın en yoksul ülke sıralamasında kişi başına düşen GSMH oranı en düşük olan 290 dolarla Kongo Demokratik Cumhuriyeti yer almaktadır. Yine 2008 yılı Dünya Bankası verilerine göre dünyanın kişi başına düşen GSMH rakamı en yüksek olan ülke ise 58500 dolar ile Norveç’tir. Dünyanın en yoksul ve en zengin ülkesi arasındaki kişi başına düşen GSMH rakamlarına bakıldığında aradaki inanılmaz fark göze çarpmaktadır. Bu demek oluyor ki, GSMH bakımından dünyanın en zengin bölgesi en yoksul bölgesinden yaklaşık 200 kat daha büyüktür (Taş ve Özcan, 2012).

Dünya Bankası ve UNDP başta olmak üzere uluslar arası kuruluşların yayımlamış oldukları yoksulluk araştırmaları da yoksulluğun çeşitli ülkelerde ulaştığı bu yüksek düzeyi gözler önüne sermektedir (DPT, 2001, World Bank, 2014).

Bu bağlamda küreselleşmenin yol açtığı ekonomik büyüme yoksulluğun azalmasına neden olurken, gelir dağılımı adaletsizliğinin artması ise yoksulluğun artmasına yol açmaktadır. Nihai olarak yoksulluğu azaltma etkileri büyüme modelinin gelir dağılımı adaletsizliğini nasıl etkilediğine bağlıdır. Yoksulluğun azaltılmasında etkinliğin sağlanması için yüksek büyüme ve büyüme kazançlarının adaletli bir şekilde dağıtılması gereklidir (Yaşar ve Şahbaz, 2013).

6 Sonuç

Yoksulluğun, Dünya Bankası tarafından yapılan Dünya Kalkınma Raporunda ana tema olarak işlenmesi, yoksulluk çalışmalarını da hızlandırmış, konunun salt ekonomik bir sorun olmanın ötesine geçmesiyle uluslararası kuruluşların da konuya ilgileri artmıştır. Yoksulluk sorununu ortadan kaldırmak, daha mutlu ve refah bir yaşam gerçekleştirebilmek her dönemde kamu politikalarının başlıca amacı olmuştur ve bu politikaların sürdürülebilir bir hale getirilmesi tüm dünya ülkeleri için oldukça büyük önem taşımaktadır. Uluslararası düzeyde yoksullukla mücadelenin önemli yol göstericisi Dünya Bankasının yoksulluk konulu raporudur. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren yaygın küreselleşme söylemi içerisinde, büyük refah artışı ile birlikte zenginlik dönemini yaşadığı iddia edilen dünyamızda yoksulluk, hem az gelişmiş hem de gelişmiş ülkelerde en önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. Yoksulluk, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de göz ardı edilemeyecek ve kısa zamanda çözüme ulaştırılması gereken bir gerçektir.

Aslında dünyamızın karşı karşıya bulunduğu yoksulluk ve gelir dağılımı adaletsizliği sorununun boyutlarını aşağıda sunulan bazı dünya gerçeklerine baktığımızda tüm açıklığı ile görmek mümkün olacaktır: Dünyanın yarısı yaklaşık 3 milyar insan günlük 2\$’ın altında bir gelire yaşıyor. Dünyanın en yoksul 48 ülkesinin GSMH’sı dünyanın en zengin 3 insanının servetlerinin toplamından daha azdır. Yaklaşık 1 milyar insan 21.YY’a bir kitabı okuyamadan ya da isminin bile yazmadan girdi. Dünyada her yıl harcanan paranın %1’inden daha azı ile bütün çocuklar okula gidebilirlerdi. Dünyanın en zengin ülkesi, endüstrileşmiş ülkeler içinde zengin-yoksul arasındaki farkın en büyük olduğu ülke. Gelişmiş ülkelerdeki nüfusun %20’si dünyadaki malların %86’sını tüketiyor. Birkaç yüz milyarderin serveti dünyanın en yoksul 2,5 milyar insanınkine eşit. UNICEF verilerine göre, dünyada yoksulluk yüzünden her gün 30 bin çocuk hayatını kaybediyor. Dünyadaki 2,2 milyar çocuğun bir milyarı yoksul. Dünyada temel hakkından yoksun olan çocuk sayısı 121 milyon. Gelişmekte olan ülkelerde yaşayan 1,1 milyar insan yeterli suya 2,6 milyon insan da temel sağlık hizmetlerine ulaşamıyor. Dünya nüfusunun yalnızca %12’si suyun %85’ini kullanıyor ve bu %12 üçüncü dünya ülkelerinde yaşamıyor (Gündoğan, 2008).

Ülkeler arasındaki ve ülkeler içindeki eşitsizlikleri artıran neo-liberal küreselleşme, yoksulluk, işsizlik ve sosyal dışlanma ile kendini gösteren küresel bir sosyal krizi besleyerek, hem ‘zengin kuzey’de hem de ‘fakir güney’de sorunların derinleşmesine neden olmuştur. Bütün bu gelişmeler, toplumda düzensiz, güvencesiz ve düşük ücretli çalışmayı yaygınlaştıran, işçi sınıfının geniş kesimlerini yoksulluğa sürükleyen bir süreç yaratmıştır (Erdoğan, 2004).

Küreselleşmenin bir sonucu olarak Türkiye’de de, yoksulluk ve yoksulluğu önlemenin, ekonomik ve sosyal politikaların başlıca konusu haline geldiği gözlemlenmektedir. Ancak, Türkiye’de sosyal politika, öncelikli olarak sosyal yardımlar yoluyla yoksulluğu azaltma çabası içindedir ki, bu durumun klientalizmi ortaya çıkardığı görüşlerine yol açmakta ve başta esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaştırılması olmak üzere aktif işgücü politikaları ile istihdam yaratma çabalarına odaklandığı görülmektedir (Gersil ve Eryılmaz, 2014).

Yoksullukla mücadele edebilmek için sosyal güvenlik tabanı genişletilmelidir. Bunun için hem bağımlı nüfus, hem de kayıt dışı çalışma azaltılmalıdır. Avrupa Birliği’nde yetişkin nüfusun %80’i çalışırken Türkiye’de %54’ü çalışmaktadır. Veriler Türkiye’de hem işsizliğin hem de bağımlı nüfusun yüksek oranda olduğunu göstermektedir. Bu nedenle bireyin çalışıyor olması gelirin birden fazla kişi tarafından kullanılması nedeniyle yoksulluğu önlemek için yeterli görülmemektedir. Sorunun çözümü için işgücüne katılımı çok düşük seviyede gerçekleşen kadınların istihdama katılımını artıracak önlemler alınmalıdır (Şener, 2010). Avrupa Birliği üye devletlerinin de katıldığı Lizbon, Nice ve Stockholm Avrupa Konseyi toplantılarının ortak kararları arasında; Yoksulluk ile sosyal dışlanmanın önlenmesi için kesinlikle istihdamın desteklenmesi gereğini kabul etmiştir (Kapar, 2005).

Kaynakça

- Akçacı ve Kocağ, 2012. Türkiye’de Sosyal Harcamaları ve Yoksulluk, <http://iys.inonu.edu.tr/webpanel/dosyalar/1427/file/TanerAkacaciEsraKocag.pdf>
- Aktan ve Vural, 2002. **Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri**, Yoksullukla Mücadele Stratejileri İçinde (Der C.C Aktan)Hak-İş Konfederasyonları Yayınları, İstanbul.
- Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011.” Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi”, *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, **4**, s.60-76.
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, 2009. Kentsel Yoksulluk, Göç ve Sosyal Politikalar, <http://www.bayindirlik.gov.tr>
- Buğra, 2005. Yoksulluk ve Sosyal Haklar, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Raporu, <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/y/o/yoksulluk-ve-sosyal-haklar-ayse-bugra.pdf>.
- Ceylan, 2010. “Sosyal Yardım Alanı ve Yoksulluk”, www.sosyalhizmetuzmani.org/
- Danzinger ve Gottschalk, 1986. “ Do Rising Tides Lift All Boats? The Impact of Secular and Cyclical Changes on Poverty”, *The American Economic Review*, **2**, s.405
- Devlet Planlama Teşkilatı, 2001. Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele, Özel İhtisas Komisyonu Raporu 9. Beş Yıllık Kalkınma Planı, <file:///C:/Documents%20and%20Settings/User/Belgelerim/Downloads/oik610.pdf>
- Erdoğan, 2004. **Sosyal Politikada ‘Avrupalı’ Bir Kavram: Sosyal Dışlanma**, Çalışma Ortamı, 75. 12-14.
- Es ve Güloğlu, 2009. “ Türkiye’de Kentsel Yoksulluk: Kocaeli Örneği,” *Uluslararası Yoksulluk Sempozyumu Bildirileri*, Deniz Feneri Yayınları, s. 233-261.
- Gerşil ve Eryılmaz, 2014. “Değişen Türkiye’nin Sosyal Politika Anlayışı: Sosyal Yardım ve Hizmetlerdeki Dönüşüm ve AB Ülkeleri İle Karşılaştırılması” Sosyal Adalet İçin İnsan Hakları: Sosyal Haklar *Bildiriler Kitabı, TODAİE İnsan Hakları ve Vatandaşlık Çalışmaları Merkezi*, s.226
- Gündoğan, 2008. “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele”, *Ankara Sanayi Odası Dergisi*, Ocak-Şubat, s.42.
- Gündüz, 2006. “Türkiye’de Yoksullukla Mücadele Üzerine Bir İnceleme”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, **5**, s.34
- İnel, 2001. “İki Yoksulluk Tanımı ve Bir Öneri”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, **89**, s.65.
- Kapar, 2005. **Çalışan Yoksullar, Sendikal Notlar**. Sayı 28, Kasım, Petrol İş Yayınları, İstanbul.
- Kazgan, 2011. **İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi**, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Koray, 2000. **Sosyal Politika**, Ezgi yayınevi, Bursa.
- Koray, 2001. **Küreselleşme Süreci ve Ulus Devlet, Ekonomi, Siyaset Tartışmaları, Küreselleşme ve Ulus-Devlet** (Der.Meryem Koray), YTÜ Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayını, İstanbul.
- United Nations 1997. **1997 Report on World Social Situation**, Chapter VI, 17 January, s.1
- Sam, 2008. “Yoksulluğa Bir Yaklaşım Biçimi: Kapasite Yaklaşımı”, *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, **27**, s.60.
- Sengenberger, 2003. Economic Globalization and Social Progress, What can be Done to Promote International Labour Standands? A Proposal for Action Submitted to the FES, <http://www.uta.fi/laitokset/sospol/opetus/kokemuksia/sengenberger.PDF>

- Şenkal, 2007. **Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika**, Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Taş ve Özcan, 2012. “Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk üzerine Bir Araştırma”, *International Conference On Eurasian Economies*, s.423-426.
- Townsend, 1985. “A Sociological Approach to the Measurement of Poverty- A rejoinder to Professor Amartya Sen”, *Oxford Economic Papers*, New Series, Vol. 37, No. 4. ss. 659-668.
- Tireli ve Coşkun, 2009. **Küreselleşme ve Yoksulluk: Birleşmiş Milletler (UNDP) ve Dünya Bankası Göstergeleri Işığında Bir Analiz**, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Yayını, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara.
- Tokol ve Alper, 2014. **Sosyal Politika**, Dora Yayınevi, Bursa.
- Topgül, 2013. “Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksulluğun Kadınlaşması”, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, **14**, s.277.
- TÜİK, 2010. Yoksulluk Araştırması Sonuçları, www.tuik.gov.tr
- TÜİK, 2012. Yoksulluk Çalışması Hakkında Kamuoyu Açıklaması 15.03.2012 tarihli 11 sayılı duyuru.
- TÜSIAD, 2000.” Türkiye’de Bireysel Gelir Dağılımı ve Yoksulluk: Avrupa Birliği ile Bir Karşılaştırma”, *Tüsiad Yayını*, **12**, s.295
- Selamoğlu, 2000. **Yoğunlaşan Sosyal Sorunlarıyla Küreselleşme, Küreselleşmenin insani Yüzü (içinde)** (Der.V.Bozkurt), Alfa yayınları, İstanbul.s.37
- Sapançalı, 2005/3. “Avrupa Birliğinde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, **6**, s.51-105
- Seyyar, 2002. **Sosyal Siyaset Terimleri**. Beta Yayınları, İstanbul.
- Şener, 2010. Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İşgücü Politikaları, Tepav (Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı) Politika Notu, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271313906r3055.Yoksullukla_Mucadelede_Sosyal_Guvenlik.pdf
- Şenses, 2002. **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**. İletişim Yayınevi, İstanbul.
- Şenses, 2003. **Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk**. İletişim Yayınevi, İstanbul.
- Yaşar ve Şahbaz, 2013.” Gelişmekte Olan Ülkelerde Küreselleşmenin Yoksulluk ve Gelir Eşitsizliği Üzerindeki Etkileri” *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İibf Dergisi*, **8(3)**, 55- 74
- Yıldırım, 2010. “Türkiye’de Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü”, *T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Hakemli Araştırma Dergisi Yardım ve Dayanışma*, **1**, s.9.
- Zengingönül, 2007. **Küreselleşme “Yoksulluk, Gelişmişlik ve İşgücü Piyasaları Ekseninde”**. Barış Yayınları, İzmir.
- World Bank, 2013. Poverty Headcount Ratio at National Poverty Line (% of Population), <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.NAHC/countries/TR?display=graph>
- Undp, 2013a. İnsani Gelişme Endeksine Göre Ülkeler Listesi, tr.wikipedia.org/wiki/İnsani_Gelişme_Endeksi'ne_göre_ülkeler_listesi
- Undp, 2013b. The 2013 Human Development Report, http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/library/human_development/hdr2013/